

Objectieve uitleg

geplaatst in het bredere kader van rechtsvinding in het algemeen

door

Mr. Wim P.M. Thijssen

Advocaat bij Pensioenadvocaten.nl, verbonden aan het VU Expertisecentrum
Pensioenrecht, geschillenbeslechter GIP

GIP 11 februari 2026

Wat ga ik behandelen?

- Rechtsvinding in het algemeen
 - Te onderscheiden normen en uitlegmethoden
 - Van een gesloten naar een open systeem van rechtsvinding
 - Beperking van de aanvullende werking van de redelijkheid en billijkheid
 - Uitlegmethoden juridische documenten
 - Voorbeeld van objectieve uitleg door de rechter
 - Lessen voor de rechtsvinding bij GIP
-

Rechtsvinding in het algemeen

Rechtsvinding in het privaatrecht:

Te beoordelen casus

- Verdragen
- EU-recht
- Nederlandse wetgeving (formeel en materieel)
- Rechtspraak
- Literatuur
- Normering door DNB en AFM
- Grijs gebied: redelijkheid en billijkheid/algemene beginselen van behoorlijk bestuur/hardheid
- **Rechterlijke intuïtie aangestuurd door ... ?**

Rechterlijke beslissing

Interpretatie van wetgeving:

- **Grammaticaal** (HR 9 april 2021, ECLI:NL:HR:2021:527 inzake Booking.com) (uitleg begrip “bemiddelen” aan hand van wetgeving en taalkundig)
- **Wetssystematisch** (Gerechtshof Amsterdam 14 september 2021, ECLI:NL:GHAMS:2021:2836 inzake Greenpeace)
- **Wetshistorisch** (Gerechtshof ‘s-Hertogenbosch 12 juli 2022, ECLI:NL:GHSHE:2022:2342 inzake DSV) (eenzijdig wijzigen arbeidsvoorwaarden kan volgens wetsgeschiedenis niet zonder zwaarwichtig belang)
- **Teleologisch** (HR 24 december 2021, ECLI:NL:HR:2021:1963 inzake vermogensrendementsheffing) (feitelijke dwang risicovol te beleggen leidt tot eigendomsontneming voor wie dat niet doet)
- **Rechtsvergelijkend** (HR 13 juli 2018, ECLI:NL:HR:2018:1219 inzake 401k) (buitenlands pensioen is pensioen voor WVPS als het de functie van “pensioen” heeft)
- **Anticiperend** (Rechtbank Den Haag 15 maart 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:2670 (geen anticipatie op de Wet pensioenverdeling bij scheiding 2022))

**Te onderscheiden
normen
en
uitlegmethoden**

Normen en corresponderende rechtsvindingsmethode:

Te onderscheiden	Open norm/Beleidsvrijheid	Open begrip	Open norm/Geen beleidsvrijheid
Beleidsvrijheid	Normadressaat heeft blijkens de norm beleidsvrijheid bij invulling	Normadressaat heeft blijkens het begrip geen beleidsvrijheid bij invulling	Normadressaat heeft blijkens de norm geen beleidsvrijheid bij invulling
Wijze van toetsing door de rechter	Rechter toetst marginaal	Rechter legt uit en toetst invulling door rechtssubject vol aan zijn uitleg	Rechter vult in wat de norm inhoudt en toetst invulling door rechtssubject vol
Ratio	Erkenning beleidsvrijheid normadressaat; het betreft een instructienorm	Het begrip moet voor alle rechtssubjecten gelijk worden toegepast	De norm moet voor alle rechtssubjecten gelijk worden toegepast
Voorbeeld	Art. 3:159c, lid 1 Wft (oud) HR 17 mei 2019, ECLI:NL:HR:2019:746 (Conservatrix; geen marginale toetsing of DNB in redelijkheid had kunnen besluiten dat tot overdracht portefeuille moest worden overgaan, maar toetsing of summierlijk bleek...dat is inhoudelijk geen andere toets, de rechter toetst terughoudend)	Art. 7, lid 1, aanhef en onder c WGBLA HR 18 december 2015, ECLI:NL:HR:2015:3628 (rechterlijke toetsing voor objectieve rechtvaardiging korting PP wegens groot leeftijdsverschil niet beperkt door aan cao-partijen toekomstende onderhandelingsvrijheid)	Redelijkheid en billijkheid (art. 6:2 BW en art. 6:248 BW) Lid 1: aanvullende werking Lid 2 derogerende werking Goed werkgeverschap versus goed werknemerschap (art. 7:611 BW) HR 27 november 1981, ECLI:NL:HR:1981:AG4271 (pensioenverrekening)

**Van een gesloten naar een open
systeem van rechtsvinding**

Van een gesloten naar een open systeem van rechtsvinding:

- HR 10 juni 1910, W 9038 (**Zutphense waterjuffer**): strikt legistische wetsuitleg
 - HR 31-01-1919, ECLI:NL:HR:1919:AG1776 (**Lindenbaum/Cohen**): strikte legisme verlaten in het kader van de onrechtmatige daad
 - HR 12 maart 1926, ECLI:NL:HR:1926:AG1802 (**Goudse bouwmeester**): natuurlijke verbintenis geaccepteerd
 - Gerechtshof Den Haag 6 mei 1926, W 11507 (**Reuchlin**): natuurlijke pensioenverbintenis (onverplicht uitgekeerd weduwenpensioen naar aanleiding zinken Titanic en verdrinken Reuchlin; directeur HAL, als gast meevarend)
 - HR 27 november 1981, ECLI:NL:HR:1981:AG4271 (**Boon/Van Loon**; Hoge Raad ging voor het eerst expliciet om, fungeert (bijna?) als “wetgever” en formuleert overgangsrecht)
-

Wetgeving: artikel 6:2 BW

Aanvullend; lid 1: Schuldeiser en schuldenaar zijn verplicht zich jegens elkaar te gedragen overeenkomstig de eisen van redelijkheid en billijkheid.

Derogierend; lid 2: Een tussen hen krachtens wet, gewoonte of rechtshandeling geldende regel is niet van toepassing, voor zover dit in de gegeven omstandigheden naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar zou zijn.

HR 27 november 1981, ECLI:NL:HR:1981:AG4271 (Boon/Van Loon; pensioenverrekeningsarrest):

- Aanvullende werking redelijkheid en billijkheid ten aanzien van wettelijk geregelde rechtsverhouding (wettelijke regeling voor verdeling van een ontbonden huwelijksgoederengemeenschap)
- HR komt uitdrukkelijk terug op HR 7 oktober 1959, BNB 1959, 3 (dat was voor het eerst)
- Pensioen valt wèl in huwelijksgoederengemeenschap; pensioenverdeling
- Overgangsrecht

Overeenkomsten: artikel 6:248 BW

Aanvullend; lid 1. Een overeenkomst heeft niet alleen de door partijen overeengekomen rechtsgevolgen, maar ook die welke, naar de aard van de overeenkomst, uit de wet, de gewoonte of de eisen van redelijkheid en billijkheid voortvloeien.

Derogierend; lid 2. Een tussen partijen als gevolg van de overeenkomst geldende regel is niet van toepassing, voor zover dit in de gegeven omstandigheden naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar zou zijn.

**Beperking van de
aanvullende werking
van de
redelijkheid en billijkheid**

Bronnen van verbintenissen:

- Art. 1269 oud BW: “*Alle verbindtenissen ontstaan of uit overeenkomst, of uit de wet*”
 - Art. 6:1 BW: verbintenissen vloeien uitsluitend uit de wet voort
 - PG Boek 6 p. 42-43: geen wijziging beoogd (omdat de overeenkomst een wettelijke regeling kent, vloeien verbintenissen die uit overeenkomst voortvloeien ook uit de wet voort)
-

HR 30 januari 1959, ECLI:NL:HR:1959:AI1600 inzake Quint/Te Poel:

- dat echter het Hof door, na te hebben bevonden dat het door Quint gepretendeerde vorderingsrecht niet in een bepaald wetsartikel steun vindt, daaraan de gevolgtrekking te verbinden, dat aan Quint geen vorderingsrecht toekomt, een te enge uitlegging heeft gegeven aan de woorden “uit de wet”
- dat uit deze woorden immers geenszins volgt, dat elke verbintenis rechtstreeks op enig wetsartikel moet steunen, doch daaruit slechts mag worden afgeleid, **dat in gevallen die niet bepaaldelijk door de wet zijn geregeld, de oplossing moet worden aanvaard, die in het stelsel van de wet past en aansluit bij de wèl in de wet geregelde gevallen**
- In casu was een huis gebouwd op de grond van een ander die eigenaar werd, was dat bezitter/huurder geweest dan geen schadevergoeding voor de verrijking, dan ook niet voor een aannemer
(noot WPMT: ook geen *ongerechtvaardigde* verrijking)

Reikwijdte aanvullende werking redelijkheid en billijkheid:

- Let op: “aanvullende” werking van de redelijkheid en billijkheid in het kader van overeenkomsten beperkt: de aanvulling moet gegeven de aard van de overeenkomst uit de wet, de gewoonte of de eisen van redelijkheid en billijkheid voortvloeien (Quint/Te Poel-criterium gecodificeerd)
- Rechterlijke vrijheid tot aanvulling van verplichtingen op grond van een pensioenovereenkomst beperkt
- Invulling eisen redelijkheid en billijkheid aan de hand van art. 3:12 BW; *rekening houden* met:
 - Algemeen erkende rechtsbeginselen
 - De in Nederland levende rechtsovertuigingen
 - De maatschappelijke en persoonlijke belangen, die bij het gegeven geval zijn betrokken

**Uitlegmethoden
juridische documenten**

Uitlegmethoden (pensioenovereenkomsten, uitvoeringsovereenkomsten en uitvoeringsreglementen, pensioenreglementen):

- **Haviltex-uitleg** (HR 13 maart 1981, ECLI:NL:HR:1981:AG4158) (individuele overeenkomsten)
 - **CAO-uitleg** (HR 20 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO1427 inzake PF DSM; verfijnd in HR 25 november 2016, ECLI:NL:HR:2016:2687 inzake FNV c.s./Condor) (collectieve arbeidsvoorwaarden)
 - **Contra proferentem regel** (HR 18 oktober 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE7002 inzake NN) (rechtsverhouding consument – pensioeninstelling)
-

Objectieve uitleg:

- In beginsel **grammaticaal** (op basis van de objectieve betekenis die aan de bewoordingen moet worden toegekend)
 - **Systematische** uitleg mogelijk, bijvoorbeeld als een woord op de ene plaats in het uit te leggen stuk niet duidelijk is, maar op de andere plaats wel (dan kan de rechter oordelen dat het woord die duidelijke betekenis heeft op alle plaatsen in het uit te leggen stuk waar het woord voorkomt)
 - De niet kenbare **bedoeling** van het uit te leggen stuk bij de uitleg geen rol speelt
 - De **bedoeling** die uit de tekst van het uit te leggen stuk bij de uitleg wel een rol kan spelen
 - Een bij het uit te leggen stuk behorende **toelichting** die onderdeel uitmaakt van dat stuk bij de uitleg ook een rol kan spelen
 - Uitleg dient te leiden tot **aannemelijke rechtsgevolgen**, zodat uitleg die leidt tot een onaannemelijk rechtsgevolg niet dient te worden gevolgd
-

**Verfijning in HR 25 november 2016,
ECLI:NL:HR:2016:2687 inzake FNV c.s./Condor)
(collectieve arbeidsvoorwaarden) (1):**

- Uit een en ander volgt dat de bestaansgrond van de CAO-norm is gelegen in de bescherming van derden tegen een uitleg van een bepaling in een overeenkomst waarbij betekenis wordt toegekend aan de voor hen niet kenbare partijbedoeling, en in de noodzaak van een **eenvormige uitleg** voor alle door die overeenkomst gebonden partijen
-

Verfijning in HR 25 november 2016, ECLI:NL:HR:2016:2687 inzake FNV c.s./Condor) (collectieve arbeidsvoorwaarden) (2):

- In HR 20 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO1427, NJ 2005/493 (DSM/Fox) is overwogen dat tussen de Haviltexnorm en de CAO-norm geen tegenstelling bestaat, maar een vloeiende overgang, en dat de rechtspraak over uitleg als gemeenschappelijke grondslag heeft dat bij de uitleg van een schriftelijk contract telkens van beslissende betekenis zijn alle omstandigheden van het concrete geval, gewaardeerd naar hetgeen de maatstaven van redelijkheid en billijkheid meebrengen
- Mede gelet op hetgeen hiervoor in 3.5 is overwogen over de bestaansgrond van de CAO-norm, is een **van die norm afwijkende uitleg denkbaar** voor een situatie als de onderhavige, waarin het gaat om de vraag of een groep werknemers die uitgaande van de tekst van een sociaal plan buiten de werkingssfeer daarvan valt, daaraan niettemin rechten kan ontlelen

**Voorbeeld van
objectieve uitleg
door de rechter**

Voorbeeld van rechtsvinding 1:

- Gerechtshof Amsterdam 14 september 2021, ECLI:NL:GHAMS:2021:2836, bekrachtigd met HR 24 februari 2023, ECLI:NL:HR:2023:298 inzake Greenpeace
 - Verplichtstellingsbesluit Bpf Koopvaardij:
 - Geldt voor zeevarenden op zeeschepen (verwijzing naar art. 8:2, lid 1 BW; geregistreerd of blijkens hun constructie bestemd voor zeevaart) onder Nederlandse vlag
 - Uitgezonderd sinds 2015: zeevarenden werkzaam op pleziervaartuigen
-

Voorbeeld van rechtsvinding 2:

- Begrippen “bedrijf” en “bedrijfstak” voor toepassing Wet Bpf 2000 niet beperkt tot activiteit gericht op winst (ratio verplichtstelling: sociaal doel van adequaat pensioen in de bedrijfstak en oneerlijke concurrentie voorkomen)
 - Feit dat Greenpeace met de actieschepen geen winststreven heeft daarom niet relevant
-

Voorbeeld van rechtsvinding 3:

- Gelden de schepen van Greenpeace als zeeschepen of pleziervaartuigen?
- Objectieve uitleg
- Tekst verplichtstellingsbesluit geeft geen duidelijkheid en een toelichting ontbreekt

Voorbeeld van rechtsvinding 4:

- Aansluiting zoeken bij regelgeving waarnaar wordt verwezen

Zijn de schepen van Greenpeace zeeschepen?

- De schepen van Greenpeace zijn “zeeschepen” volgens de definitie in Boek 8 BW omdat ze zijn geregistreerd

Varen de schepen van Greenpeace onder Nederlandse vlag?

- MvT art. 311 WvK:
 - Zeeschepen die niet voor beroep/bedrijf worden gebruikt kunnen op aanvraag een zeebrief krijgen en onder Nederlandse vlag varen
 - Dat geldt voor plezierjachten en daarnaast bijvoorbeeld voor schepen van organisaties zoals Greenpeace
- Schepen Greenpeace hebben zeebrief en varen onder Nederlandse vlag zodat ze voor de periode tot 2015 onder werkingssfeer Bpf Koopvaardij vielen

Voorbeeld van rechtsvinding 5:

- Restvraag: vallen de zeeschepen van Greenpeace desondanks vanaf 2015 onder de uitzondering voor pleziervaartuigen die vanaf 2015 in het verplichtstellingsbesluit werd opgenomen?
 - Begrip “pleziervaartuig” niet uitgelegd in verplichtstellingsbesluit en schriftelijke toelichting ontbreekt
 - Aansluiting zoeken bij andere wet- en regelgeving
-

Voorbeeld van rechtsvinding 6:

Ten eerste: MvT WvK

- MvT art. 311 WvK: schepen van Greenpeace genoemd “naast” pleziervaartuigen
- Schepen van Greenpeace zijn geen pleziervaartuigen

Ten tweede: Zeebrievenwet

- Geen aanknopingspunt

Ten derde: Wet zeevarenden

- Die wet begrijpt onder pleziervaartuigen uitsluitend plezierjachten die als zodanig worden gebruikt
-

Voorbeeld van rechtsvinding 7:

Ten vierde: de Schepenwet

- Pleziervaartuigen gedefinieerd met beperking dat deze uitsluitend als zodanig worden gebruikt, voor zover ze geen passagiers tegen vergoeding vervoeren

Conclusie: de uitzondering voor pleziervaartuigen geldt niet

Voorbeeld van rechtsvinding 8:

- Argument dat Greenpeace niet tot de Koopvaardij behoort en geen lid is van de werkgeversorganisaties die de verplichting voor Bpf Koopvaardij hebben aangevraagd ging ook niet op
 - Begrippen “bedrijfstak” en “Koopvaardij” zijn niet gedefinieerd in het verplichtstellingsbesluit of in de Wet Bpf 2000 zodat de schepen van Greenpeace niet onder de uitzondering voor “pleziervaartuigen” vallen omdat het geen koopvaardijschepen zijn
-

Voorbeeld van rechtsvinding 9:

- Duidelijkheidseis Toetsingskader Wet Bpf 2000 eist dat werkgever moet kunnen vaststellen of zijn werknemers onder de werkingssfeer van een Bpf vallen
- Het was “duidelijk” dat Greenpeace onder de werkingssfeer viel gegeven de toepassing van de objectieve uitlegmethode door het Hof

**Lessen voor de rechtsvinding bij
GIP**

Lessen voor de rechtsvinding bij GIP:

- **Stap 1:** Haviltex of objectief; veronderstel objectief dan
 - **Stap 2:** woorden duidelijk en geen onaannemelijk EN geen onaanvaardbaar rechtsgevolg: grammaticaal
 - **Stap 3:** woorden onduidelijk: systematische uitleg en vervolgens toetsen of geen sprake is van onaannemelijk of onaanvaardbaar rechtsgevolg
 - **Stap 4:** systematische uitleg leidt niet tot aannemelijk EN aanvaardbaar rechtsgevolg dan zoeken naar aannemelijk EN aanvaardbaar rechtsgevolg
 - **Stap 5:** aannemelijk rechtsgevolg kan niet worden gevonden, dan zoeken naar aanvaardbaar rechtsgevolg op basis van derogerende werking van de redelijkheid en billijkheid en/of aanvullende werking redelijkheid en billijkheid binnen begrenzing Quint/Te Poel
-

Dank voor jullie aandacht

Vragen?
